

שמש בגבעון דום:

הפסוק "שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דוֹם וַיֵּרַח בְּעַמְקֵי אֵילֹן" (יהושע, פרק י', פס' 12) מלווה את מרביתנו מגיל ילדות. האירוע שהתרחש במהלך הקרב של יהושע בחמשת מלכי האמורי הוא אחד התיאורים המרשימים ביותר הכתובים במקרא אודות מחזה מרהיב של שינוי פתאומי במהלכם הטבעי של גרמי השמיים, בו שני המאורות הגדולים הופיעו זה לצד זה לעיני הצופים הנדהמים.

לאחרונה התפרסם מחקר יוצא דופן אותו הובילו חוקרי אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, הפיסיקאי ד"ר חזי יצחק מהמחלקה לאנרגית השמש ופיזיקה של הסביבה, ד"ר דניאל ויישטאוב מהמחלקה למקרא, ארכיאולוגיה והמזרח הקדום וכן עמיתנו הארכיאולוג ד"ר עוזי אבנר ממרכז מדע ים המלח והערבה. תוצאות המחקר התפרסמו בימים אלה בכתב העת "בית מקרא".

החוקרים מציעים לפתור את התיאור החידתי מספר יהושע בהצגת אירוע חריג של ליקוי חמה מלא. ליקוי מלא מתרחש במהלך היום כשהשמש מוסתרת על ידי הירח, ולמשך זמן קצר כוכבים נראים בשמיים המוארים באור דמדומים אדמדם, הטמפרטורה צונחת בפתאומיות וגורמת למשבי רוח. בעלי החיים, בעיקר הציפורים, מגיבים לשינוי הפתאומי בחרדה ובלבול. גם בני האדם בעת העתיקה הגיבו בפחד לליקוי חמה וחששו שהשמש לא תשוב להאיר ולעתים ראו בליקוי סימן לפורענות קרובה. באתר של נאס"א פורסמו מנועי חיפוש המבוססים על נוסחאות מתמטיות, על פיהן ניתן לחשב בדיוק רב מתי אירעו ליקוי חמה במקומות שונים בעולם. הנוסחאות מלמדות שבין השנים 1500-1000 לפנה"ס התרחשו בארץ ישראל רק שני ליקויי חמה טבעתיים וליקוי חמה מלא אחד. החוקרים מראים שהליקוי המתאים ביותר לתיאור הנס בגבעון הוא ליקוי החמה הטבעתי שהתרחש לקראת השקיעה ב-30 לאוקטובר 1207 לפנה"ס ונמשך 5 דקות ו-15 שניות.

אל הנדבך האסטרונומי נוסף במחקר רובד פילולוגי. אירועים אסטרונומיים מתועדים במקרא, בהם לדוגמה דברי הנביא יואל (ד 15): "הַשֶּׁמֶשׁ יִהְיֶה לְחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא". אך נראה שהמקור הספרותי והתרבותי השכיח יותר לתיאורים אלה מצוי בבבל. מקורות בבליים תרמו לעברית חלק מהמושגים הקשורים במופע גרמי הטבע. יתרה מכך, אירועים חריגים בטבע, כדוגמת ליקוי החמה המתרחש אחת ל-370 שנה, נתפסו כחוויה מאגית על ידי עמי קדם וישנם תיאורים לפיהם אירוע

כזה נוצל להכנעת אויב בקרב, תחת המורא הגדול של המופע האסטרונומי או לחילופין לכריתת בריתות שלום בעטיים של אירועים כאלה. עורכי המחקר מציינים שבמסופוטמיה היו אנשים שידעו אסטרונומיה והשכילו לחשב מתי צפויים אירועים חריגים כאלו ואף לנצל את הידע הזה להשפעה על המונים. לדעת החוקרים, אין לשלול אפשרות שידע זה היה מוכר גם במרחב הכנעני.

ספר יהושע נחשב על ידי חוקרי המקרא וההיסטוריונים כמקור שהתגבש מאות שנים לאחר התרחשות האירועים ולכן מקובל להטיל ספק בנאמנות התיאורים ההיסטוריים שבו. האם ניתן לומר שהמחקר הנוכחי הופך את הקערה על פיה ומוכיח את אמינות התיאור ההיסטוריוגרפי של ספר יהושע?

כתיבה היסטורית בכלל וכתיבת אתוסים היסטוריים, בהם כאלה שמתארים תקופות קדומות למועד העריכה, נעשתה בכל תרבויות העולם על בסיס שילוב של זיכרון היסטורי שעבר בעל-פה מדור לדור, היכרות עם הגיאוגרפיה של זירת הסיפור ומימד אגדתי שנועד להעצים את התיאור ולהדגיש באמצעותו את המסר. איש אינו מרגיש פגוע כשמנתחים בגישה זו את סיפורי טרויה וכיבושה על ידי הסוס האגדי, אך כשאנו עוסקים בתנ"ך, אנו נוגעים בעצבים רגישים של קהל יהודי ונוצרי וההתמודדות עם רעיונות מסוג זה קשה יותר. יהיו מי שיסיקו מהמחקר שב-30 באוקטובר לפני 3224 שנים, ניצב יהושע למלחמה בכנענים בצפון השפלה ואירוע שמימי התגלה לכל המעורבים בקרב, אך מנהיגותו האמיצה של יהושע ואולי אף השכלתו האסטרונומית סייעו לו לנצל את האירוע בכדי להנהיג את עמו ולהכניע את האויב. אחרים יגידו שאירוע ליקוי החמה, המתרחש אחת ל-370 שנה ואשר חזר על עצמו בשנת 837 לפסה"נ, הוטבע בזיכרון הקולקטיבי של רבים כאירוע ייחודי ולכן עורכי הסיפור המקראי בחרו לשלבו במסכת הכיבושים של יהושע. אתם מוזמנים לבחור את ההסבר שנראה לכם.

